

Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Випуск 32. - Кам'янець-Подільський: "Аксиома", 2013. - С. 169-171.

Ікалюк Л. М. (Івано-Франківськ)

ІНТЕР'ЄКТИВНІСТЬ У РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено діахронічному дослідженню інтер'єктивності в ранньонновоанглійській мові на матеріалі лексикографічних джерел. Встановлено мовні засоби вираження інтер'єктивності, їхню структуру та джерела походження в англійській мові досліджуваного періоду.

Ключові слова: *діахронія, ранньонновоанглійська мова, інтер'єктивність, первинні вигуки, вторинні вигуки.*

Статья посвящена диахронному исследованию интеръективности в ранненовоанглийском языке на материале лексикографических источников. Определены языковые средства выражения интеръективности, их структура, а также источники происхождения в английском языке исследуемого периода.

Ключевые слова: *диахрония, ранненовоанглийский язык, интеръективность, первичные междометия, вторичные междометия.*

The article deals with the diachronic study of interjectivity in the Early New English language based on the lexicographical resources. The linguistic means of interjectivity, their structure and origin in Early New English have been determined.

Key words: *diachrony, Early New English, interjectivity, primary interjections, secondary interjections.*

На зламі тисячоліть у фокусі лінгвістичних досліджень опиняється людина як контейнер набутих знань, отриманого досвіду, а також як так-званий трансмітер, за допомогою якого генеруються нові знання й досвід і передаються на рівні слова, речення та тексту. Власне тексти дають нам можливість дослідити міжпарадигматичні пересуви, які виступають

діахронічними скрепами періодів у системі мови. Слід зазначити, що функціонування мови необхідно досліджувати не тільки у синхронному плані (на що орієнтуються більшість вітчизняних дослідників), а також у діахронному, оскільки знання історичних змін у мові дає змогу усвідомити як невід'ємну частину соціуму не тільки мову, але й сам процес пізнання.

Функціоналізм залишається одним із основних напрямів у лінгвістичному дослідженні, оскільки будь-який акт комунікації виконує певні функції, серед яких Р. Якобсон виділяє комунікативну, апелятивну, поетичну, експресивну, фатичну й метамовну функції [5, с. 203]. У пропонованому дослідженні фокусуємо увагу на експресивній функції, тому що, на нашу думку, саме ця функція здатна званою мірою продемонструвати зв'язок мови і мислення (свідомості, пізнання) людини, оскільки демонструє прагнення мовця донести своє відношення до висловлювання. Експресивна функція безпосередньо притаманна синтаксичним експресивам, до яких відносимо вигуки, звертання, власне окличні речення та спонукальні речення, які, однак, не обмежуються тільки експресивною функцією.

Метою нашої статті є встановлення мовних засобів вираження інтер'єктивності в ранньоновоанглійській (РНА) мові. Актуальність нашого дослідження визначається загальною спрямованістю філологічних студій на комплексне вивчення мовних конструкцій у поєднанні структурного і функціонально-семантичного аспектів.

Основи вивчення цих мовних одиниць заклали як вітчизняні, так і зарубіжні лінгвісти, серед них: О. Потєбня, О. Пешковський, О. Шахматов, Л. Щєрба, В. Виноградов, Р. Якобсон, О. Кубрякова, О. Германович, Ш. Баллі, Ж. Вандрієс, А. Вежбицька, С. Грінбаум, О. Єсперсен, Дж. Ліч, Г. Пауль та ін.

Вигук, попри те, що віддавна є об'єктом дослідження, так і не здобув визначений статус у граматичній системі мови: його або вважають, або не

вважають окремою частиною мови. Разом з тим, вчені погоджуються, що вигуки є контекстуально-обумовленими, зумовлюючи цим їхнє відмінне тлумачення у різних контекстах. Залежно від контексту один і той самий вигук може приймати на себе діаметрально протилежну конотацію. Наприклад, середньоанглійський вигук *aha!* може виражати як жвавий інтерес, так і критичне ставлення. Звідси вигуки можуть передавати як приємні (здивування, радість, захоплення, задоволення, похвалу і т.д.), так і неприємні емоції (гнів, роздратування, сум, відчай, глузування, огиду, страх і т.д.). Крім того, один і той самий вигук може мати різне значення, зважаючи на його етимологію. Так, РНА вигук *lo* вживається як для передачі горя, здивування, радості, так і для привертання уваги. У першому випадку він походить від давньоанглійського вигуку *la*, у другому – від дієслова «дивитися» [4, с. 68].

На думку Р. Якобсона вигуки виконують експресивну функцію і репрезентують суто емотивний шар мови: «Вони відрізняються від засобів реферативної мови як за своєю звуковою подобою (особливі звукосполучення і навіть звуки, які не зустрічаються в інших словах), так і синтаксичною роллю (вони є не членами, а еквівалентами речень)» [5, с. 198]. Це дає підстави вважати вигуки автономними одиницями. Так, промовивши *gramerci!* (дякую!), середньоанглійський мовець був впевнений, що його співрозмовник безумовно зрозуміє, що він висловлює вдячність. Тут варто згадати Б. Рассела, який стверджує, що вигук – звук, що виражає емоцію [див. 1]. Він проводить паралель між стогоном пацієнта перед відвідуванням зубного лікаря і його стогоном як реакцію на запитання лікаря, чи його щось болить. У першому випадку стогін не несе ніякого інформативного навантаження, у другому – це самостійне повідомлення.

Схожу думку висловлює Ч. Стівенсон [2, с. 129]: «вигуки, які є частиною мови і мають емотивне значення, схожі на зітхання, крики,

стогони у тому, що вони можуть використовуватися практично з тією ж метою – «дати волю» емоціям». «Чистими знаками емоції» називає їх Н. Шведова [3, с. 87]. Тоді як І. Шевченко визначає вигук як частину мови, що «сигналізує емоційний стан мовця, не називаючи його» [4, с. 67]. Отже, вигуки – це автономні лексико-граматичні одиниці, які служать для вираження емоційних реакцій адресанта на навколишню дійсність.

Традиційно за походженням вигуки поділяються на первинні (непохідні) і вторинні (похідні). Вторинні вигуки раніше були повнозначними словами чи словосполученнями, але згодом втратили своє предметно-логічне значення і почали використовуватися як самостійні одиниці. Первинні вигуки, як правило, є короткими однослівними емоційними викриками.

Матеріалом нашого дослідження слугував «Оксфордський словник англійської мови», з якого методом суцільної вибірки було вилучено 246 первинних і вторинних ранньоновоанглійських вигуків, з яких 73 (39 первинних і 34 вторинних) вважається такими, які припинили своє існування

Згідно з отриманими даними джерелами походження РНА вигуків були середньоанглійська, французька, латинська, кельтська, шотландська, іспанська, італійська, грецька, ірландська гельська мови. Крім того частина РНА вигуків є звуконаслідувальними. Наведемо декілька прикладів:

- середньоанглійська мова

tee-hee! – передавав звук сміху, як правило, іронічного

trush! – використовувався для вираження зневаги

- французька мова

mort dieu! – для виголошення клятви

heh! – для вираження таких емоцій, як жаль чи здивування

- італійська мова

oime! – для вираження суму, тривоги

crimine! – вульгарний вигук, який передавав здивування

- шотландська мова

wow! – для вираження відрази, здивування чи захоплення

- іспанська мова

adios! – вживався при прощанні

Основним джерелом походження РНА вигуків є середньоанглійська мова. Із 246 проаналізованих одиниць 65 первинних і вторинних вигуків мають середньоанглійське коріння. Слід зазначити, що більшість РНА вигуків – 136 одиниць – з'явилися власне у цей період розвитку англійської мови.

Ранньоновоанглійські вигуки можуть бути як первинними, так і вторинними. Більшість вигуків у нашій вибірці є первинними – 150 із 246, відповідно вторинних вигуків – 96. Як зазначалося вище, до вторинних вигуків ми відносимо ті одинці, які беруть початок від повнозначних частин мови, але з часом вони трансформуються і втрачають притаманну їм синтаксичну функцію. Наприклад:

- первинні РНА вигуки

pu hu! – ха-ха!

mew! – мяу!

lew! – подумати тільки!

- вторинні РНА вигуки

jernie! – використовувався як богохульна клятва (скорочена форма від французького слова *jarnidieu*, що є спотвореною фразою *je renie Dieu* «я зрікаюся Бога»)

depardieu! – заради Бога! (походить від давньофранцузької фрази *de par Dieu*)

Слід зазначити, що за структурою і первинні, і вторинні РНА вигуки є як однослівними, так і двослівними. Більшість вигуків – однослівні.

Такими є 139 первинних РНА вигуків із 150 одиниць, щодо вторинних, то їх – 81 із 96.

Можна зробити висновок, що ранньоновоанглійські вигуки є автономними лексико-граматичними одиницями, які служать мовними засобами вираження емоцій мовця. РНА вигуки мають різні джерела походження і поділяються на первинні й вторинні. Здебільшого РНА вигуки є однослівними, що підтверджує їх лаконічність.

У подальшій перспективі вбачаємо необхідність визначити частотність вживання РНА вигуків у текстах досліджуваного періоду з метою верифікації даних, наведених у «Оксфордському словнику англійської мови».

Список використаної літератури

1. Рассел Б. Человеческое познание, его сфера и границы / Б. Рассел. – М. : Изд-во иностр. лит., 1957. – 556 с.
2. Стивенсон Ч. Некоторые прагматические аспекты значения / Ч. Стивенсон // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16 : Лингвистическая прагматика : Сборник / [Общ ред. Е. В. Падучева]. – М. : Прогресс, 1985. – С. 129–154.
3. Шведова Н. Ю. Междометие как грамматически значимый элемент предложения / Н. Ю. Шведова // Вопросы языкознания. – 1957. – №1. – С. 87–9
4. Шевченко И. С. Историческая динамика прагматики предложения : английское вопросительное предложение 16-20 вв. : [монография] / Ирина Семеновна Шевченко. – Харьков : Константа, 1998. – 168 с.
5. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика // Структурализм : «за» и «против» : Сборник статей / [под ред. Е. Я. Басина и М. Я. Полякова]. – М. : Прогресс, 1975. – С. 193–230.